ל"ג בעומר

א. ס'איז ידוע 1) דער טעם פון דער שמחה 2) אין ל"ג בעומר 3), ווייל אין דעם טאָג איז געווען די הסתלקות פון רשב"י און בשעת ההסתלקות ווערט גבלל און עולה למעלה די גאַנצע עבודה און עמל וואָס דער מענטש האָט געהאָרעוועט אין תורה און מצוות זיין גאַנצן לעבן 4).

דערפאַר איז דער רשב"י בשעת זיין הסתלקות, ווען ער איז נתעלה געוואָרן בעילוי גדול ביותר, האָט ער דאַן געזאָגט 5): „בחד קטירא אתקטרנא בי' אחידא בי' להטא" — ער האָט זיך פאַרבונדן אין אַ התקשרות נצחית מיטן אויבערשטן חי החיים, און דערפאַר ווען ער האָט דאַן געזאָגט דעם פסוק 6) „כי שם צוה ה' וגו'", „לא סיים בוצינא קדישא למימר חיים" 7) — ער האָט זיך פאַרבונדן ביחוד נצחי מיט בחינת „חיים".

און ווייל די עלי' פון יום ההסתלקות איז „נזכרים ונעשים" — זי ווערט איבערגע'חזר'ט יעדן יאָר אין זעלבן טאָג, דעריבער איז יעדער יאָר דער טאָג פון ל"ג בעומר אַ יום שמחה.

ב. עס שטייט אין ירושלמי 8), אַז ווען ר' עקיבא האָט מסמיך געווען זיינע תלמידים ר' מאיר און ר'

---

1) כמה טעמים *) נאמרו בשמחת ל"ג בעומר וחגיגתו, ואנו אין לנו אלא האמור בכתהאריז"ל ומובא בדא"ח **) אשר יום זה הוא יום הסתלקותו של רבי שמעון בן יוחאי — הילולא דרבי שמעון ***). (ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א, פסח שני ה'תשי"א).

2) במשנת חסידים מס' אייר פ"א מ"ו: ביום ל"ג בעומר.. מצוה לשמוח שמחת רשב"י. והמ"ח לא העתיק רק דברי האריז"ל (דברי אדמו"ר הזקן — הובאו בפס"ד לאדמו"ר הצ"צ ליו"ד סקס"ז). וראה פע"ח שער ספה"ע פ"ז. ולהעיר שעפ"ז מפורש ג"כ ענין השמחה (ולא רק מניעת אבלות) וטעמה „שמחת רשב"י" (עיין זח"ג רפז, ב. רצא, סע"א). ומזה מענה להשקו"ט בזה בשו"ת חת"ס חיו"ד סרל"ג. שו"ת שם ארי' חאו"ח סי"ד ועוד. וראה ג"כ נ"כ שו"ע או"ח סתצ"ג.

3) צ"ע מה שבכ"מ — וגם בדא"ח — מובא ל"ג בעומר, אף שהנוסח של רבינו הזקן בסידורו — וכן מנהגנו — לומר לעומר. וכן הוא בסידור (כתב יד) שהתפלל בו הבעש"ט (והוא סי' האריז"ל. וכן הוא בר"ן סוף פסחים. שו"ת הרשב"א סקכ"ו. תניא ס"ג. כל בו סנ"ה. שלי"ה. שע"ת. זהק יעקב. ועוד). ראה לקו"ש ח"ז ע' 337. חי"ז ע' 511.

4) ראה ג"כ אגה"ק סכ"ז.

5) לשון זה מובא בכ"מ בדא"ח, ולע"ע מצאתיו באד"ז (זח"ג רפח, א): פתח ר"ש ואמר כו' בחד קטירא איתקטרנא בי' בקוב"ה כו'. ושם (רצב, א): נשמתי בי' אחידא בי' להטא. — וראה ד"ה ויכולו השמים תרס"ו.

6) תהלים קלג, ג.

7) זח"ג רצו, ב.

8) סנהדרין פ"א, ה"ב.

*) משנת חסידים מסכת אייר וסיון. פר"ח לאו"ח סתצ"ג. מראות עין להחיד"א שם בלקוטים. שו"ת שם ארי' חאו"ח סי"ד. שדי חמד אס"ד מע' א"י ס"ו. פאת השדה שם.

**) פע"ח שער ספה"ע פ"ז. דרוש מכ"ק רבינו הזקן (הוזכר בשו"ת דברי נחמי' חאו"ח סל"ד ס"ז). סידור שער הל"ג בעומר. ובלשון הדברי נחמי' (שם): כבר נתפרסם בכל העולם מכמה דורות ענין הילולא דרשב"י בל"ג בעומר.

***) זח"ג רצו, ב. ועיי"ג זח"א ריח, א. — ומה שהקשו דהא אדרבא בהסתלקותן של צדיקים מתענין, י"ל — ע"פ נגלה — דשאני ל"ג בעומר דרשב"י צוה לשמוח בו (עיין בפע"ח שם) ועפמש"כ במהרי"ו (הובא בש"ך יו"ד ססי' שמ"ד סק"ט) הדין דשומעין לו. ואכמ"ל.

שמעון, האָט ער געזאָגט: „ישב ר׳ מאיר תחלה (ר׳ מאיר זאָל זיצן דער ערשטער). נתכרכמו פני ר׳ שמעון״ (איז פאַרטונקלט געוואָרן דאָס פּנים פון ר״ש). האָט אים ר׳ עקיבא געזאָגט: „דייך שאני ובוראך מכירין כחך״ (ס׳איז דיר גענוג וואָס איך און דיין באַשעפער דערקענען דיין כח). ד. ה. אַז דער כח פון רשב״י איז געווען אַזוי גרויס אַז אַפילו תלמידי ר׳ עקיבא האָבן אים ניט דערקענט. ווען ר׳ מאיר׳ן זאָגט די גמרא[9]: „שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו״, אַז די חכמים האָבן זיך ניט געקענט דערגרונטעווען צו דער טיפקייט פון זיין דעת, אָבער פונדעסטוועגן, האָבן זיי פאַרשטאַנען זיין גרויסקייט אויף אַזוי פיל אַז עס דאַרף זיין „ישב תחלה״. מה־שאין־כן אין ר׳ שמעון׳ס כח האָבן זיי (און אַפילו ר׳ מאיר) קיין הכרה ניט געהאַט. נאָר „אני ובוראך מכירין כחך״: נאָר ר׳ עקיבא (וואָס, כמבואר בחסידות, איז זיין עבודה געווען נאָך גרעסער פון עבודת נדב ואביהוא, „נכנס בשלום ויצא בשלום״)[10], אויף וועמען עס שטייט[11] (בנוגע דעם ענין פון עשרה הרוגי מלכות) אַז ער איז כנגד הקב״ה, איז „אני — ר״ע — ובוראך מכירין כחך״.

לפי זה: וויבאַלד אַז אַפילו בחיים חיותו בעלמא דין איז רשב״י געווען באין ערוך העכער פון בני דורו, איז דאָך פאַרשטאַנדיק ווי גרויס ס׳איז געווען זיין עלי׳ אין דעם טאָג פון זיין הסתלקות — איז דאָך לכאורה די עלי׳ און שמחה פון ל״ג בעומר אַ סך העכער פון צו האָבן אַ שייכות צו אַנדערע.

עס ווערט אָבער דערציילט[12] וועגן איינעם פון די תלמידי האריז״ל, אַז ער פלעגט זאָגן די תפלה „נחם ה׳״ בברכת המזון[13] (און פון דעם לשון הסיפור סתם, אַז ער האָט געזאָגט „נחם״ בברכת המזון, איז משמע אַז ער פלעגט זאָגן „נחם״ אויך אין שבת און יום־טוב). ווען ער איז ל״ג בעומר געקומען קיין מירון זיך צו משתטח זיין על קבר הרשב״י און האָט אויך דאָן געזאָגט „נחם״, האָט רשב״י מקפיד געווען פאַר זיין (דעם תלמיד האריז״ל) זאָגן „נחם״ „ביום שמחתו״ (פון רשב״י), ביז אַז די קפידא האָט אים געשאַדט.

דער ביאור אין דעם איז: רשב״י איז געווען פון די נשמות ביי וועמען ס׳איז ניט געווען דער ענין החורבן[14], ובמילא, האָט ניט קיין אָרט צו פילן דעם חורבן ביום שמחתו (וגילוי שלו).

זעט מען דערפון צוויי זאַכן: (א) אַז ס׳איז דאָ אַן ענין אין ל״ג בעומר וואָס קיין טאָג האָט עס ניט (אַפילו שבת און יום־טוב האָבן עס ניט). והראי׳, אַז דער תלמיד האריז״ל איז נענש געוואָרן נאָר פאַר זיין זאָגן „נחם״ אין ל״ג בעומר און ניט פאַר דעם זאָגן „נחם״ אויך אַנדערע ימי שמחה (שבת ויום־טוב). (ב) אַז די שמחה פון הילולא דרשב״י איז פאַר אַלע אידן, אַפילו דער וואָס איז ניט העכער פון דעם ענין החורבן (וואָס

---

9) עירובין יג, ב. נג, א.
10) ראה לעיל פ׳ אחרי ובהמצויין שם.
11) ליקוטי הש״ס להאריז״ל סוף ברכות.

12) פע״ח שער ספה״ע פ״ז. שו״ע האריז״ל כוונת העומר ג.
13) כן הוא בשו״ע האריז״ל (אבל בפע״ח, שער הכוונות וסי׳ האריז״ל „בברכת תשכון״). — וראה לקו״ש חכ״ב ע׳ 1־330.
14) הובא בפלח הרמון שמות ע׳ ז. בשם אדמו״ז.

דערפאַר האָט ער אַלע טאָג געזאָגט „נחם"), אויך ער האָט ביום שמחת הילולא דרשב"י זיך ניט געדאַרפט מצטער זיין, נאָר געדאַרפט זיין בשמחה.

דאָס הייסט, אַז ענינו של רשב"י איז צו פאַרבינדן צוויי קצוות: ממשיך זיין דעם גבוה גבוה ביותר, אַפילו די מדריגה פון „בחד קטירא אתק־טרנא", און ביז אַראָפּברענגען דאָס אין מטה מטה ביותר[15].

ג. די צוויי קצוות געפינט מען ביי רשב"י אויך בנוגע לימוד התורה און בפסקי דינים בנגלה דתורה. עס שטייט: „לא ימוש ספר התורה הזה מפיך"[16]. איז אין ברייתא פאַראַן אַ פלוגתא[17]: ר' ישמעאל האַלט אַז דאָס מיינט מען ניט „ככתבן" (ווערטערלעך), אַז מ'זאָל בפועל ממש קיין מאָל ניט אויפהערן צו לערנען, נאָר „הנהג בהן מנהג דרך ארץ", אַז מ'דאַרף זיך אויך עוסק זיין אין זייען, אַקערן וכדומה. רשב"י האַלט, אַז דאָס מיינט כפשוטו, אַז מען דאַרף טאַקע לערנען תורה אַ גאַנצן טאָג, און ווען אידן טוען דעם אויבערשטנס רצון, ווערט דאַן זייער מלאכה געטאָן „ע"י אחרים". און די גמרא איז מסיים: „הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידן כרשב"י ולא עלתה בידן" (אַ סך האָבן געטאָן ווי ר' ישמעאל און ס'איז זיי געלונגען; אַ סך האָבן געטאָן ווי רשב"י און זיי איז עס ניט געלונגען). זעט מען דערפון, אַז דער סדר לימוד התורה פון רשב"י איז העכער פון הגבלת העולם און די וועלט קען אַזאַ סדר ניט אויפנעמען, וואָס דערפאַר איז „ולא עלתה בידן".

און פונדעסטוועגן — כאָטש רשב"י אַליין האָט זיך אַלע מאָל נוהג געווען אין דעם סדר פון העכער פון וועלט, ס'איז געווען „תורתו אומנתו"[18];

— איז ווען רשב"י מיט זיין זון ר' אלעזר זיינען אַרויס פון דער מערה אין וועלכער זיי זיינען געווען דרייצן יאָר, (וואָס זייענדיק אין דער מערה צוועלף יאָר, ובפרט דעם דרייצנטן יאָר, איז ער גוואַלדיק נת־עלה געוואָרן בתורה), איז „כל היכא דהוה מחי ר' אלעזר" — אומעטום וואו ר' אלעזר האָט מעניש געווען פאַר דער הנהגה פון אַקערן און זייען כו', ווייל ער האָט ניט געקענט פאַרנעמען ווי „מניחין חיי עולם ועוס־קין בחיי שעה" — „הוי מסי ר' שמעון", ניט נאָר האָט רשב"י ניט מעניש געווען, נאָר אַדרבה, ער האָט גאָר אויסגעהיילט דאָס וואָס „מחי ר' אלעזר"[18].

דער טעם פון זיין מסי, האָט ער מבאר געווען צו ר"א'ן: „די לעולם אני ואתה"[19]: אונזער עסק התורה (אין אַן אופן פון „תורתו אומנתו") איז גענוג פאַר די וועלט.

נאָך מערער געפינט מען, אַז רשב"י זאָגט[20]: „אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש" (אַפילו ווען אַ מענטש האָט נאָר געלייענט קריאת שמע — און ס'איז דאָ אַ דיעה[21] אַז דער עיקר

15) וזהו ג"כ מה שהסתלקות (עליית הרשב"י הי' בספירת הוד שבהוד, בחינה התחתונה ביותר, כמבואר בסידור שער הל"ג בעומר.

16) יהושע א, ח.

17) ברכות לה, ב.

18) שבת יא, א.

19) שם לג, ב.

20) מנחות צט, ב.

21) ראה שו"ע אדמוה"ז סנ"ח, ס"א. סוף סימן ס.

פון קריאת שמע איז בלויז דער ערשטער פסוק — האט ער מקיים געווען „לא ימוש"). ד. ה. אז בשעת איינער קען בשום אופן ניט לערנען תורה א גאנצן טאג, צי ווייל ער איז על פי תורה פארנומען, אדער ווייל ער איז אן עם־הארץ[22]), איז ער ניט נאר פטור פון לימוד התורה כל היום ווייל ער איז אן אנוס און „אונס רחמנא פטרי׳", נאר ער איז דורך קריאת שמע טאקע מקיים די מצוה פון לימוד התורה און אין אן אופן פון „לא ימוש"[23]).

דאס איז דער כוח פון רשב"י צו ממשיך זיין פון דער העכסטער דרגא פון תורה — „לא ימוש" כפשוטו וואס דאס איז די נצחיות און אין־סוף פון לימוד התורה — אויך צו אזא וואס קען לערנען ניט מער ווי „פסוק אחד שחרית ופסוק אחד ער־בית", אז אויך צו אים, אין די תורה וואס ער לערנט, ווערט נמשך בחינת נצחיות התורה.

ד. נאך מערער: ניט נאר האט רשב"י ממשיך געווען בחינת נצחיות התורה אין „עולם כמנהגו" על־פי תורה (ווארום על־פי תורה איז דאך „ואספת דגנך", און די לעולם אני ואתה), נאר ער האט נאך מתקן געווען אין וועלט, וואס תיקון איז דאך שייך נאר אין א זאך וואס איז שלא כדבעי, און דארף האבן תיקון.

און ס'איז ניט געווען אין אן אופן אז ווען ער האט דערזען א חסרון און האט אים ניט געקענט סובל זיין איז דעמאלט האט ער אים מתקן געווען, נאר ער האט אליין געזוכט און זיך נאכגעפרעגט[illegible]): „איכא מיל־תא דבעי לתקוני", צי ס'איז עפעס דא א זאך אין עולם וואס דארף האבן א תיקון — וועט ער עס מתקן זיין. און גערעדט האט זיך דאס וועגן אזא ארט וואו ס'איז געווען א ספק טומאה (היפך פון טהרה, יסוד והתחלת הע־בודה)[24]) און אין טומאה גופא — טומאת מת, אבי אבות הטומאה[25]), טומאה חמורה ביותר — און אט־דעם ארט האט רשב"י מתקן געווען און געמאכט פאר א מקום דירה, ניט נאר פאר ישראלים און לויים נאר אויך פאר כהנים.

ווען האט רשב"י זיך געקענט אראפלאזן און דאס מתקן זיין — דוקא נאך דעם ווי ער איז נתעלה גע־ווארן בעילוי אחר עילוי בלימוד התורה; זייענדיק דעם דרייצנטן יאר אין דער מערה[26]); דוקא דעמאלט מצד דעם גבוה ביותר, האט ער געקענט ניט נאר זיך אראפלאזן אין וועלט (עולם כמנהגו), נאר אויך מתקן זיין דארט א זאך וואס פאדערט תיקון[27]).

ה. נאך מערער: רשב"י האט גע־זאגט[28]): „יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין", אז ער קען

22) ראה תניא פ"ח „דברים בטלים בהיתר כגון ע"ה". וצ"ע למה לא יחויב בתושב"כ באמירתה (ראה הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב). ואכ"מ.

23) ראה בהל' ת"ת לרבינו הזקן (בקו"א פ"ג) שמתרץ הסתירה שישנה, לכאורה, בין ב' מאמרים אלה של רשב"י.

24) ראה לעיל ע' 985 בהערה.

25) רש"י פסחים (יד, ב). מפרשי המשנה לכלים ואהלות (בתחלתן). ועוד.

26) משא"כ קודם שנת הי"ג, לא רק שלא חיפש לתקן את העולם, אלא אדרבה, כל מקום שנותנין עיניהן כו' (שבת שם).

27) וכלשון הגמרא שם: הואיל ואיתרחיש ניסא (גילוי אלקות שלמעלה מהטבע) איזיל איתקן מילתא.

28) סוכה מה, ב.

מלמד זכות זיין און אראפנעמען די מדת הדין פון אלע אידן, זיי זאלן ניט געשטראפט ווערן פאר זייערע זינד — וואס דאס איז נאך א גרעסערע ירידה. לאחרי חטא עץ הדעת איז מיתה (וטומאתה) בטבע הבריאה. עס איז ניט דורך דער בחירת האדם. אבער עוונות (וואס זיי ברענגען דעם „דין") זיינען נידעריקער, ווייל דאס ברענגט מען אריין דורך בחירה, און פונדעסטוועגן איז רשב"י יורד אויך אהין (ווארום בכדי צו מלמד זכות זיין אויף יענעם מוז מען זיך אין אים אריינטראכטן[29]), צו אים זיך „אראפלאזן"[30]), בכדי צו אראפנעמען פון אים דעם דין.

און די ירידה איז ניט על־דרך ווי די ירידה פון „לך רד"[31]), אז מען האט געמוזט יורד זיין; רשב"י האט אליין אויסגעקליבן, מיט זיין אייגענעם רצון, צו „לפטור את כל העולם כולו מן הדין".

און דער כוח און דער רצון ביים רשב"י צו יורד זיין אזוי נידעריק, איז ביי אים געווען דווקא מצד דעם וואס ער אליין איז געווען גאר הויך, ער איז געווען פון די „בני עלי' והם מועטין"[32]).

ו. סיפורי רז"ל וועגן דער הנהגה פון רשב"י (ווי אלע סיפורים פון תורה) זיינען א הוראה און א נתינת כוח פאר אלע דורות שלאחריו, ובפרט פאר די דורות האחרונים וואס האבן זוכה געווען צום גילוי פון פנימיות התורה — תורתו של רשב"י;

עס דארף זיין „יפוצו מעינותיך חוצה" — דער פארבונד פון בידע קצוות: מען דארף נעמען ניט נאר פון נהר און ניט נאר פון די מי המעין, נאר דעם מעין אליין, און אים מפיץ זיין און — ביז אין „חוצה", ביז אין דעם „חוצה" וואס איז זיכער חוצה (ד. ה. אז עס איז ניטא קיין חוצה הימנו בערך פון וועלכן ער איז פנים).

און דער „יפוצו מעינותיך חוצה" איז א הכנה קרובה צום „אתי מר", ביאת משיח צדקנו, וואס אויך ביי אים וועט דאך זיין די הנהגה פון יחוד ב' הקצוות: צוזאמען דערמיט וואס ער וועט לערנען תורה ואפילו לאבות און משה רבינו[33]), וועט ער זיך פארנעמען אויך מיט דלים, ווי עס שטייט[34]): „ושפט בצדק דלים", ביז ער וועט פועל'ן אויך אויף דעם „צפעוני" און זיין הנהגה.

און דאס אלעס איז אפהענגיק אין אונזער איצטערדיקער עבודה: מען דארף צוגרייטן א דור, וואס אויך קינדער זאלן לערנען פנימיות התורה, ווי רשב"י האט אנגעזאגט אז בדרא דמשיחא וועט זיך אזוי ווי אין זיין דור אז אויך „רביא" (סיי קינדער בשנים און סיי קינדער בדעת) וועלן לערנען פנימיות התורה[*34]).

---

29) ראה תניא פ"ל.

30) ראה מכתב הנדפס בתחילת קונטרס למ"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 712. אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' שעט).

31) שמות לב, ז. וראה ברכות לב, א.

32) עפ"ז יובן שייכות וקישור ב' המימרות של חזקי' א"ר ירמי' משום רשב"י, בסוכה שם.

33) ראה לקו"ת צו (יז, א). שער האמונה פנ"ו. מנחות כט, ב. ובקה"ר (יא, ח) תורה שאדם למד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח.

34) ישעי' יא, ד־ה. וראה שיחת שמח"ת תר"ץ אות לט ואילך (לקו"ד ח"ב, ע' 633).

*34) זח"א צב, סע"ב, ובכ"מ. וראה קדושת לוי פ' חיי.

און דורך תורתו של רשב״י, איז „כדאי הוא ר׳ שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק״[35], ווי עס שטייט אין ספרים דער טייטש, אַז בשעת המיצר והדוחק (פון גלות) דאַרף מען זיך פאַרלאָזן אויפן רשב״י וואָס ער האָט אויף זיך גענומען (אם יצטרף אחי׳ השילוני עמו) צו פטר׳ן די גאַנצע וועלט מן הדין, עד ימות המשיח[36], „בהאי חיבורא דילך כו׳ יפקון בי׳ מן גלותא ברחמי״[37] (אַז מיט דעם ספר הזהר, פנימיות התורה, וועלן די אידן אַרויסגיין פון גלות מיט רחמים), אַז אין וועלט וועט נמשך ווערן ענינו של רשב״י, וואָס ער איז געוועזן העכער פון חורבן און גלות כנ״ל.

און דאָס וועט נמשך ווערן בכל העולם כולו, און אַפילו דאָרטן וואו עס פאָדערט זיך אַ תיקון, ביז אין אַן אָרט וואו ס׳איז פאַראַן טומאה — וועט זיין „ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ״[38], און אויך דער אָרט וועט ווערן אַ מקום דירה, ניט נאָר פאַר ישראלים און לויים, נאָר אויך פאַר כהנים, אידן ווי זיי זיינען בדרגת „ואתם — יעדערער פון אייך — תהיו לי ממלכת כהנים״[39] און „אלקיכם כהן הוא״[40] — אַז ארץ ישראל תתפשט בכל העולם כולו[41], די גאַנצע וועלט וועט זיין ארץ ישראל, און וועט ווערן אַ דירה לו יתברך.

(משיחת ל״ג בעומר תשכ״ב)

בהר

א. אין היינטיקער סדרה זאָגט אַן די תורה אַז מען זאָל ניט געבן (און ניט נעמען)[1] קיין ריבית, און מען איז מסיים „אני ה׳ אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים גו׳ להיות לכם לאלקים״. שטייט אויף דעם אין ספרא: „מכאן אמרו כל המקבל עליו עול ריבית מקבל עול שמים וכל הפורק ממנו עול ריבית פורק ממנו עול שמים . . שכל המודה במצות ריבית מודה ביציאת מצרים וכל הכופר במצות ריבית כאילו כופר ביציאת מצרים״ (פון דאַנען האָט מען אָפּגעלערנט און געזאָגט: יעדער וואָס נעמט אויף זיך דעם יאָך פון (זיין אָפּגעהיט אין) ריבית, נעמט ער אויף זיך דעם עול שמים, און יעדער וואָס נעמט פון זיך אַראָפּ דעם יאָך פון ריבית, נעמט פון זיך אַראָפּ דעם עול שמים. יעדער וואָס איז מודה אין מצות ריבית, איז ער מודה אין יציאת מצרים און יעדער וואָס לייקנט אין מצות ריבית,

35) ברכות ט, א. וש״נ.

36) כן הוא גירסת הירושלמי ברכות פ״ט, ה״ב. ב״ר פל״ה, ב. פסיקתא דר״כ פיסקא ויהי בשלח. — בענין שייכות הרשב״י (והבעש״ס, שגילו פנימיות התורה) לאחי׳ השלוני, ראה סה״מ תש״ט ע׳ 172 בהערה. ובלקוטי שיחות ח״ב ע׳ 512 בהערה.

37) זח״ג קכד, ב. הובא באגה״ק סכ״ו.

38) זכרי׳ יג, ב.

39) שמות יט, ו. ובמכילתא שם „שכל או״א מישראל כו׳״.

40) סנה׳ לט, א.

41) ראה ילקוט ישעי׳ רמז תקג. פסיקתא רבתי פ׳ דשבת ור״ח (וש״נ בהערות). לקו״ת מסעי (פט, ב).

1) כי גם הלוה עובר (ע״פ דברים כג, כ). שו״ע אדה״ז ריש הל׳ רבית.